

УДК 94(477)–051:929ЛИТВИН М.

Олег Муравський, Любомир Хахула

ОСМИСЛЮЮЧИ ВІХИ ДЕРЖАВНОСТІ ТА СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ: ДО 60-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИКОЛИ ЛИТВИНА

Узагальнено життєвий шлях та творчий доробок відомого науковця, директора Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, голови Українсько-польської історичної комісії НАН України, доктора історичних наук, професора Миколи Литвина. Проаналізовано його основні праці, присвячені Українським визвольним змаганням першої половини ХХ ст. Особливу увагу звернуто на краєзнавчі та просопографічні студії, дослідження українсько-польських відносин новітньої доби, зокрема депортацій українців у 1939–1951 рр.

Ключові слова: Микола Литвин, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, українсько-польські відносини, Українські визвольні змагання, краєзнавство.

Історик зазвичай не лише відтворює, а й творить історію, формує національну пам'ять. До цієї когорти вчених належить Микола Романович Литвин – дослідник державно-соборного процесу в Україні й уособлення цієї соборності. Зауважимо, що в січні 1990 р. у спецфонді тогочасного Центрального державного архіву Жовтневої революції УРСР молодий учений віднайшов картонний оригінал Універсалу Директорії про Злуку УНР і ЗУНР від 22 січня 1919 р., ксерокопію якого передав представникам Народного руху на Софійвський майдан, де проходив мітинг на честь Соборності України.

Багатодітна батькова родина походить з-під Перемишля (с. Запалів Ярославського повіту), звідки була депортована 1945 р. в Україну до підльвівських Винник та на Тернопільщину. Дідо Микола Григорович Литвин (обробляв понад 6 моргів поля і кравцював) після служби в австрійській армії на італійському фронті повернувся в Галичину, де було проголошено ЗУНР, й став стрільцем Галицької армії, згодом короткочасно був членом партії “Сельроб”, доки не потрапив 1930 р. до польської в'язниці. Батько, Роман Миколайович Литвин, учитель історії за освітою (закінчив Івано-Франківський педінститут), тривалий час працював на державній службі, зокрема у Тернопільському обласному управлінні кінофікації. Мати, Ніна Іллівна Цимбаленко (Риженко), педагог за освітою, походить з Прилук Чернігівської області; працювала вчителем та бібліотекарем. Її батько Ілля Цимбаленко служив козаком в Армії УНР, де був контужений, помер у голодному 1933 р. й похований у спільній могилі.

Вчений народився 10 квітня 1957 р. у Надзбруччі – Тернополі. Навчаючись в Івано-Франківському педінституті ім. В. Стефаника (1974–1979), пройшов вишкіл

у наукових гуртках історико-педагогічного факультету під керівництвом професора Степана Федорчака, доцента Лариси Правдивої, засідання яких нерідко проходили в Обласному державному архіві. Його студентська наукова робота, присвячена антивоєнному рухові в Західній Україні між двома світовими війнами, отримала республіканські та всесоюзні міністерські дипломи, її результати представлено на Всесоюзній молодіжній конференції у Волгограді. Нерідко брав участь у “дорослих” конференціях, зокрема Славістичному конгресі в Донецьку. Свої краєзнавчі студії публікував у періодиці Івано-Франківської та Тернопільської областей, київських журналах “Ранок”, “Радянська школа”, “Народна творчість та етнографія”. Під час літніх канікул брав участь в археологічних палеолітичних експедиціях під керівництвом Леоніда Мацкевого у с. Незвисько над Дністром, проходив педагогічну практику в таборі “Молода гвардія” (Одеса), де познайомився зі студентами Київського, Харківського, Глухівського, Луганського педінститутів. Завжди з приємністю спілкувався зі своїми викладачами – доцентом Ярославом Мельничуком (колегою Валентина Мороза, студентським другом Ярослава Ісаєвича, згодом – директор Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України), а також вихованцями Інституту суспільних наук АН УРСР професорами Володимиром Грабовецьким, Олександром Карпенком. Із студентським другом Василем Тимошенком (родом із Малина Житомирської обл., згодом – кандидат історичних наук, директор місцевого краєзнавчого музею) неодноразово завітав до кабінету ректора, професора історії Івана Васюти, з яким любили обговорювати проблемні сюжети міжвоєнної історії Західної України. Не оминав громадської роботи: обирався головою Студентського наукового товариства; під орудою Богдана Гаврилівця упорядковував експонати до нового Музею освіти Прикарпаття; на прохання декана Володимира Гуменюка опікувався сирітським класом місцевого інтернату, який полюбила водити на екскурсії містом та Карпатами; відвідував танцювальний гурток; разом із студентами-колегами Теофілом Карп’юком (нині очолює видавництво “Астон” у Тернополі), Дмитром Логушем (підприємець у Тернополі), Ігорем Пилипівим (нині – професор історії в Івано-Франківську), Ярославом Мамчуком (згодом держслужбовець у Косові), Віктором Мокасієм (згодом держслужбовець у Долині) неодноразово відвідував концерти Софії Ротару, Назарія Яремчука, Василя Зінкевича, груп “Ватра” та “Медобори”, мандрував галицькою і буковинською Гуцульщиною.

На державних екзаменаційних іспитах молодого дослідника зауважив голова комісії, завідувач відділу історії соціалістичного будівництва Інституту суспільних наук АН УРСР, професор Юрій Сливка, який запросив його до аспірантури у своєму колективі (до того ж приписав у своєму помешканні); однак в аспірантуру за наполяганням директора Інституту Володимира Чугайова прийняли Олександра Удовенка, який дисертацію з радянсько-польських відносин не захистив, але став секретарем посольства СРСР у Варшаві, а згодом керував міжнародним відділом телерадіокомпанії “Останкіно” (Москва). Після закінчення педінституту з відзнакою Микола Литвин короткочасно вчителював у с. Дарахів Тербовлянського району на Тернопільщині, а з листопада 1979 р. працює в Інституті суспільних наук АН УРСР (з 1993 р. – Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України), зокрема старшим лаборантом відділу історії України (завідувач Феодосій Стеблій), стажистом-дослідником. У 1980–1981 рр. служив у підрозділах Протиповітряної

оборони в Криму (Євпаторія) та на Львівщині (Стрий), брав участь у навчально-бойових стрільбах на полігонах Казахстану. Після служби в армії обирався молодшим науковим, а згодом – науковим, старшим науковим співробітником відділу новітньої історії, де працювали досвідчені та молоді науковці Михайло Швагуляк, Віталій Масловський, Іван Патер, Ігор Соляр, Олександр Луцький, Тамара Галайчак, Юрій Зайцев, Олена Аркуша, Олександра Стасюк, Богдан Микитів; тоді ж потоваришував із молодим колегою Володимиром Бараном (згодом – професор Волинського університету імені Лесі Українки, відомий дослідник тоталітарної доби в Україні) та досвідченим полковником-відставником Кімом Науменком (родом з Барвінкового Харківської обл.), з яким неодноразово опрацьовував архіви Москви та Києва й підготував низку новаторських військово-історичних праць.

В умовах економічної кризи, формування ринкової економіки, занепаду академічного видавництва “Наукова думка”, що непомірно підняло ціни на видавничу продукцію, вчений запропонував директорові Інституту Ярославу Ісаєвичу створити відділ наукових та інформативних видань, який 1995 р. й очолив. Чи не вперше в системі НАН України запроваджено видання щорічних інформаційних бюлетенів, наукових збірників згідно з європейськими стандартами в Жовківській василіанській друкарні, видавництві “НУ” Львівської політехніки та приватному поліграфічному підприємстві Миколи Ощипка. Співробітники нового відділу Оксана Рак, Надія Пікулик, Зіновій Матчак, Галина Леськів, Світлана Іваник готували до друку не лише наукові збірники та монографії вчених Інституту, а й спогади ветеранів УПА (Любомир Полюга), дивізії “Галичина” (Василь Верига, Олекса Горбач), українських шістдесятників (Богдан Горинь, Зеновій Красівський, Ірина та Ігор Калинці, Григорій Нудьга, Богдан Когут), книги польських істориків і літературознавців (Юзеф Лободовський, Януш Качмарчик, Микола Сивіцький), праці чеченської опозиції. У молоді роки Микола Литвин був частим гостем редакцій часописів “Ленінська молодь”, “Львівська правда”, “За вільну Україну”, “Поступ”, “Ратуша”, “Армія України”, “Львівська газета” (Львів), “Ровесник”, “Вільне життя”, “Вечірній Тернопіль”, “Західна Україна” (Тернопіль), “Прикарпатська правда” (Івано-Франківськ), де налагодив творчі контакти з журналістами Михайлом Присяжним, Борисом Козловським, Максимом Міщенком, Михайлом Вовком, Ігорем Мельником, Ігорем Гуликом, Василем і Галиною Терещуками, Ярославом Мельничуком та ін.

Згідно з указом Президента України Віктора Ющенка та постановою Президії НАН України, за активної підтримки суспільно-культурного товариства “Надсяння” на чолі з Володимиром Середою 2007 р. створено Центр дослідження українсько-польських відносин, який запропонували очолити Миколі Литвину. За поданням Ярослава Ісаєвича 2010 р. його призначили заступником директора з наукової роботи. Після смерті академіка – виконувачем обов’язків директора, а 2013 р. обраний колективом директором Інституту. За рекомендацією академіка Зіновія Назарчука призначений головою Секції історії та культурології Західного наукового центру НАН України і МОН України.

За відсутності на той час у Львівському університеті спеціалізованої вченої ради свою кандидатську дисертацію (присвячена Галицькій соціалістичній радянській республіці 1920 р.) захистив 1987 р. в Одеському університеті ім. І. Мечнікова;

засідання спецради вів випускник Львівського політехнічного університету, Герой Радянського Союзу, дослідник військової історії, професор Назим Якупов); докторську – 1999 р. за монографією “Українсько-польська війна 1918–1919 рр.” (Львів, 1998) в Інституті українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України. Опонентами докторської праці виступили авторитетні вчені, доктори історичних наук Станіслав Кульчицький, Май Панчук (Київ), Василь Плисюк (Львів). Обидві роботи підготовлені під керівництвом Юрія Сливки.

У радянську добу разом зі співробітниками відділу історії соціалістичного будівництва досліджував ліворадикальний рух на Західній Україні у міжвоєнний період, брав участь у написанні колективної праці “Возз’єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною” (Київ, 1989), біографічного довідника “Борці за возз’єднання” (Львів, 1989) про діячів КПЗУ, КСМЗУ, “Сельробу”. З цією метою неодноразово зустрічався з громадсько-політичними діячами міжвоєнної доби, зокрема генеральним секретарем ЦК КПЗУ Михайлом Теслюком, який неохоче розповів йому про московські зустрічі галицьких комуністів зі Сталініним.

Особливе зацікавлення вченого викликали проблеми воєнної історії України. Разом зі своїм колегою Кімом Науменком 1990 р. видає масовим накладом (50 тис. прим. і друге видання 1991 р. – 10 тис.) книгу “Історія галицького стрілецтва”, де чи не вперше “радянський” читач дізнався про звияжний шлях легіону УСС, Корпусу Січових Стрільців, Галицької армії, трагедію червоних галицьких стрільців, багатьох з яких було репресовано в УРСР. Книга могла не вийти, бо її детально рецензував цензор облліту. На випадок жорсткої критики цензора та партійних органів автори мали запасну і лояльнішу назву “Червоні галицькі стрільці”. На щастя, численні мітинги у Львові демократичних сил під національними прапорами, поява опозиційної журналістики змусили цензора дозволити видати книгу. Її відредагував талановитий редактор Богдан Залізняк, а оформив стрілецькою графікою Іван Крислач. Згодом, уже після відновлення незалежності України, з’явилися нові книги, присвячені українським військовим формаціям першої половини ХХ ст., її воякам та командирам: “Генералітет українських визвольних змагань. Біограми генералів та адміралів українських військових формацій першої половини ХХ століття” (Львів, 1995; ідею схвалив та назву книжки уточнив Ярослав Дашкевич, син генерала Армії УНР), “Військова еліта Галичини” (Львів, 2004), “Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірالی” (Львів; Харків, 2007; подано 544 біографії).

Чимало уваги вчений приділяв аналізу передумов, перебігу та наслідків Першої та Другої світових воєн, зокрема регіональним чинникам, у книгах: “Українські січові стрільці” (Київ, 1992), “1939. Західні землі України” (Львів, 1999), “Сталін і Західна Україна 1939–1941 рр.” (Київ, 2009) та ін. Водночас намагався розкрити нові аспекти державно-соборного процесу в Україні, що сприяли розв’язанню міждисциплінарних завдань академічного українознавства. Зокрема, вказана проблематика розкрита у працях: “Українсько-польська війна 1918–1919 рр.” (Львів, 1998), “Історія ЗУНР” (Львів, 1995), “Український парламентаризм і політична культура суспільства” (Львів, 2012); “Шевченко: галицький вимір” (Львів, 2014); “Проект “Україна”. Галичина в Українській революції 1917–1921 рр.” (Харків, 2015); “Проект “Україна”. Австрійська Галичина” (Харків, 2016), “Між війною

і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор” (Львів, 2017), “Українсько-польські відносини. Новітня доба” (Львів, 2017). Активно долучився до фундаментального видання “Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Ілюстрована історія” (Львів; Івано-Франківськ, 2008), який зініціювали історики Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника під керівництвом професора Миколи Кугутяка.

Враховуючи родинне походження та близькість кордону, у центрі уваги вченого віддавна також була історія пограниччя, полоністика. Свій перший досвід українсько-польської наукової співпраці Микола Литвин здобув, стажуючись за рекомендацією Ярослава Ісаєвича разом із Михайлом Швагуляком та Ігорем Соляром в Інституті історії ПАН (Варшава), а також Олександром Зайцевим та Ігорем Чорноволем у Південно-Східному інституті в Перемишлі (1992–1994), який створив доктор Станіслав Стемпень, автор праць з історії Греко-католицької та Римо-католицької церков, українсько-польських відносин новітньої доби. Згодом Микола Литвин налагодив професійні взаємини з відомими зарубіжними українознавцями, з якими нерідко знайомився у товаристві Ярослава Ісаєвича, – Любомиром Винаром, Френком Сисиним, Романом Проциком, Сергієм Плохієм, Степаном Козаком, Володимиром Косиком, Міхаєлом Мозером. Регулярно він зустрічався і дискутував з польськими дослідниками новітньої доби Рішардом Тожецьким, Міхалом Клімецьким, Збігневим Карпусем, Вольдемаром Резмером, Гжегожем Мотиною (познайомився з молодим магістром 1992 р. у Любліні), Володимиром Менжецьким, Войцехом Влодаркевичем. Особливо дружніми були його контакти і співпраця з польськими істориками українського походження Олександром Колянчуком (Перемишль), Романом Дроздом (Слупськ), Григорієм Купріяновичем (Люблін), Омеляном Вішкою (Торунь), Миколою Сивіцьким, Романом Висоцьким (Варшава), красназвцями Михайлом Козаком (досліджує літопис репресованої Греко-католицької церкви на Перемищині), Володимиром Пилиповичем (Перемишль, видає праці діячів культури і церкви Перемищини) і Романом Шагалою (Варшава, підготував історичний нарис про українців Варшави, а його дружина-полька – польськомовну книгу української кухні). Під науковим керівництвом Миколи Литвина перемиський громадський діяч, науковий співробітник Південно-Східного наукового інституту Олександр Колянчук захистив у спецраді НУ “Львівська політехніка” дисертацію з історії української військової еміграції у міжвоєнній Польщі, видав більше десятка україномовних та польськомовних монографій з цієї проблематики. Важливим майданчиком наукових дискусій стали міжнародні семінари “Україна–Польща: важкі питання”, в яких брав участь Микола Литвин та його львівські колеги Михайло Швагуляк, Степан Макарчук, Леонід Зашкільняк, Андрій Боляновський. Вченого обирали членом (1993) і заступником (2006) Голови польсько-української історичної комісії при НАН України, заступником Голови Комісії НАН України з вивчення українсько-польських історичних та культурних зв’язків (2010). З 2016 р. виконує обов’язки голови Українсько-польської історичної комісії НАН України.

Тривалий час активно займався археографічною діяльністю. Перший досвід у цій царині вчений здобув у радянську добу, коли спільно з Ярославом Лялькою упорядкував збірник документів і матеріалів “Інтернаціональна солідарність трудящих

західноукраїнських земель з республіканською Іспанією” (Київ, 1988). Саме тоді від родин, представники яких воювали в Іспанії, дізнався, що галичани і буковинці воювали не лише у республіканській, а й у франкістській арміях, однак про це з ідеологічних міркувань писати заборонялося. Згодом упорядкував збірники документів та матеріалів “Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади” (Т. 1–3. Львів, 1996–2002), “Polacy na Ukrainie. Cz. 1: Lata 1917–1939” (Т. 1–III. Przemyśl, 1998–2001). Передав більше 200 документів з архівів Варшави, Перемишля та Львова до багатотомного видання “Західно-Українська Народна Республіка”, яке підготовлено за науковою редакцією професора Прикарпатського університету Олександра Карпенка.

Відавна Миколу Литвина захоплювала історико-краєзнавча тематика. Як голова Львівської обласної організації Національної спілки краєзнавців України організував низку конкурсів юних краєзнавців, конференцій у Львові, Дрогобичі, Бродах, Жовкві, Бережанах, які сприяли популяризації історико-культурної спадщини, туристично-рекреаційного потенціалу західного регіону. Працюючи в архівах та бібліотеках Варшави, Кракова, Перемишля, Торуні, Любліна та України, він підготував історико-краєзнавчі збірники про Перемишль і Перемиську землю, Жовківщину, Миколаївщину, Старосамбірщину, Рогатинщину, Ярославщину. Значну увагу також приділяв місту Лева, якому присвятив праці: “Історія Львова” (Київ, 1984; співавтор хроніки), “Львів. Історичні нариси” (Львів, 1996; упорядник), “Історія Львова” (заст. відп. ред. Т. 1–3. Львів, 2006–2007; Харків, 2012), “Львів: між Гітлером і Сталіним” (Львів, 2005). Разом із колегами Левком Войтовичем, Іваном Патером, Ігорем Соляром, Олегом Муравським вчений готує багатотомне видання “Галичина: історія, політика, культура”. Намагався, щоби вказані колективні та індивідуальні публікації сприяли не лише розвитку національного краєзнавства, а й духовному та культурному поступу українського народу. Авторські теоретичні та практичні розробки викладено в підручнику для студентів вищих навчальних закладів “Основи краєзнавства” (Харків, 2016; за заг. ред. Олександра Реєнта, співавтори Алла Середяк, Віктор Голубко та ін.). Президія Національної спілки краєзнавців України визнала вченого Почесним краєзнавцем (2017).

Підготував низку праць про наукове життя в Україні, проблеми української та польської історіографії. Серед них відзначимо колективні роботи: “Наука в західному регіоні України” (Львів, 2011), “Інститут українознавства імені Івана Крип’якевича Національної академії наук України. Бібліографія праць наукових співробітників 1990–2001” (Львів, 2001), “Інститут українознавства імені Івана Крип’якевича Національної академії наук України. Бібліографія праць наукових співробітників 2001–2010” (Львів, 2011) та ін.

У доробку вченого статті з біографістики, історії та культури України новітньої доби до “Енциклопедії історії України”, “Енциклопедії сучасної України”, “Великої української енциклопедії”, “Енциклопедії Львова”, “Тернопільського енциклопедичного словника” та ін. В останні роки спільно зі вченими Прикарпатського університету Миколою Кугутяком, Ігорем Цепендою, Олегом Жерноклеєвим, Ігорем Райківським, Володимиром Комаром, Василем Марчуком, Ігорем Пилипівим підготував статті до великого енциклопедичного видання, присвяченого 100-річчю ЗУНР. Є відповідальним редактором наукових збірників “Україна: культурна спадщина,

національна свідомість, державність” (2010–2017), “Україна – Польща. Історична спадщина і суспільна свідомість (2007–2017)”, членом редколегії “Українського історичного журналу” (з 2016), фахових наукових видань Інституту та вищих навчальних закладів Києва, Івано-Франківська, Тернополя, Чернівців.

Неодноразово залучався органами центральної та регіональної влади до експертно-аналітичної діяльності – історико-мемуарної роботи щодо вшанування пам’яті вояків армій УНР і ЗУНР на території Польщі та Чехії, аналізу соціокультурних проблем української діаспори, національних меншин держави, населення окупованого Донбасу і Криму.

Його обирали членом, заступником і головою спеціалізованої вченої ради Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, Інституту народознавства НАН України з історичних дисциплін (спеціальності: історія України, всесвітня історія, етнологія, археологія). Підготував півсотні докторів і кандидатів наук з історичних дисциплін, серед них – Богдан Гудь, Володимир Комар, Володимир Клапчук, Павло Ткачук, Василь Футала, Оксана Каліщук, Роман Корсак, Тетяна Гуменюк, Дмитро Білий, Дмитро Титаренко, Костянтин Нікітенко, Василь Льницький, Роман Голик, Руслана Давидюк, Петро Шкраб’юк, Богдан Левик, Олег Малярчук, Марія Ярмоленко, Любомир Хахула, Мар’ян Лозинський, Марина Чебан, Ярослав Кондрач, Іван Пусько та ін. Опонував докторські і кандидатські дисертації на спеціалізованих вчених радах Києва, Донецька, Львова, Луцька, Івано-Франківська, Чернівців, Тернополя. З особливою приємністю згадує вчений про опонування дисертацій Володимира Великочого, Миколи Лазаровича, Ігоря Цепенди, Ігоря Пилипівка, Ярослави Верменич, що невдовзі стали відомими істориками і політологами. Неодноразово обирався головою державних екзаменаційних комісій у Львівському (факультети історичний та міжнародних відносин) та Волинському (історичний факультет) національних університетах, НУ “Львівська політехніка” (кафедра міжнародної інформації). Сумлінно виконував обов’язки члена Експертної ради ВАК України з історичних дисциплін (2002–2004, 2006–2010).

За участю вченого у Львівському національному університеті імені Івана Франка підготовлено спецкурс з історії національно-визвольного руху на західно-українських землях у першій чверті ХХ ст. Спільно з Юрієм Зайцевим, Ярославом Ісаєвичем, Юрієм Сливкою, Ярославом Грицаком став ініціатором підготовки навчального підручника для студентів вищих навчальних закладів “Історія України”, який вийшов у видавництві “Світ” чотирма накладами.

Дієвою була співпраця Миколи Литвина щодо підготовки наукових конференцій та наукових праць “Уряди України ХХ ст.” (Київ, 2000), “Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник” (Вип. 2, Ч. 1. Київ, 2003), “Історія українського селянства” (Т. 2. Київ, 2006), “Велика війна 1914–1918 рр. і Україна” (Київ, 2013) та ін. з вченими Інституту історії України НАН України: Валерієм Смолієм, Станіславом Кульчицьким, Олександром Реєнтом, Геннадієм Боряком, Степаном Віднянським, Олександром Рубльовим, Ярославою Верменич, Олександром Лисенком. Творча співпраця єднала вченого також із Анатолієм Кудряченком (Інститут всесвітньої історії НАН України), Миколою Железняком (Інститут енциклопедичних досліджень НАН України), Іваном Патриляком, Андрієм Руккасом, Володимиром Сергійчуком, Володимиром Савченком (Національний університет

імені Т. Г. Шевченка), Павлом Гриценком (Інститут української мови НАН України), громадсько-політичними діячами та науковцями Степаном Давимукою, Степаном Кубівим, Андрієм Парубієм, Олегом Панькевичем та ін.

За наукові дослідження в галузі історичного українознавства та культурно-освітню діяльність нагороджений Премією ім. М. Грушевського НАН України (2000), відзнаками НАН України “За підготовку наукової зміни” (2013) і “За професійні здобутки” (2017), Подякою Кабінету Міністрів України (2003), Грамотою Голови Верховної Ради України (2009), Почесними грамотами (2001, 2007) і Подякою (2011, 2017) Львівської облдержадміністрації, Тернопільської (2011) і Львівської (2011) обласних рад, грамотою Міністерства освіти і науки України (2017). Указом Президента України (2007) Миколі Литвину присвоєно почесне звання Заслуженого діяча науки і техніки України.

Членство в НТШ, зокрема керівництво Історичною комісією, розширило його наукові горизонти, активізувало співпрацю академічних учених Львова з колегами-викладачами вишів Дрогобича, Тернополя, Луцька, Ужгорода та інших міст України.

Під керівництвом М. Литвина Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України останніми роками досягнув вагомих успіхів у підготовці висококваліфікованих кадрів, вихованні справжніх українських інтелігентів, дослідників новітньої історії України. Вченого неодноразово обирали членом, заступником і головою (з 2012) спеціалізованої вченої ради Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України з історичних дисциплін; членом спеціалізованих вчених рад з військової історії НУ “Львівська політехніка”, Львівського національного університету імені Івана Франка та Національної академії сухопутних військ України імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Колеги та учні вченого поважають Миколу Литвина як мудрого радника та принципового керівника, талановитого організатора, відзначають його величезну працездатність, ерудицію та оптимізм. Студіям вченого про Українську революцію 1917–1921 рр. та її діячів притаманні об'єктивність, ґрунтовність, достовірність. Виступи вченого про історію УНР і ЗУНР на багатьох наукових конференціях (Київ, Львів, Москва, Прага, Варшава, Люблін, Краків, Перемишль, Познань, Ченстохова, Гданськ, Торунь) завжди перебували в центрі наукової уваги. Українознавчий доробок Миколи Литвина високо цінується в світі й підносить міжнародний авторитет української науки.

За сприяння вченого в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України щорічно відбуваються Крип'якевичівські та Ісаєвичівські наукові читання, проходить археологічне обстеження княжого Холма – батьківщини Михайла Грушевського. За участю Миколи Литвина підготовлено низку документальних кіно- і телефільмів, радіопередач, присвячених маловідомим постатям історії, культури та науки доби Української революції 1917–1921 рр.

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України під керівництвом Миколи Литвина продовжує розширювати співробітництво із закордонними науковими установами, музейними закладами та окремими дослідниками Росії, Білорусі, Молдови, Литви, Польщі, Німеччини, Австрії, Чехії, Словаччини, США, Канади, Австралії шляхом виконання двосторонніх угод, проведення міжнародних

конференцій в Україні та за кордоном, підготовки спільних наукових проєктів, проведення двосторонніх археологічних експедицій, закордонних відряджень та прийому іноземних вчених, публікації статей та книг поза межами України. Микола Литвин ініціював підготовку збірників наукових праць співробітників Інституту англійською, німецькою та польською мовами, які поширюватимуться серед наукових установ зарубіжних країн.

Творчим здобуткам вченого сприяло родинне оточення: дружина Тамара Литвин (Кулинич) працює науковим співробітником відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника НАН України, захистила кандидатську дисертацію про краєзнавчі студії Івана Крип'якевича; дочка Надія Березюк (Литвин), кандидат політичних наук, розробляє наукові проєкти в Українському Католицькому університеті (Львів). У вільний від роботи час сім'я любить відпочивати у с. Космач на Гуцульщині, пити цілющі води джерел Східниці, а також вирощувати квіти та городину на дачі під Львовом; віддавна товаришує з родиною львівського кардіохірурга Віталія Аверчука, волинського історика Володимира Барана.

Нове покоління істориків, археологів, мовознавців і літературознавців Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України під керівництвом Миколи Литвина, зберігаючи дух спадкоємництва і розвиваючи традиції попередників – академіків НАН України Івана Крип'якевича та Ярослава Ісаєвича, намагається формувати нові ідеї та підходи в руслі сучасної світової соціогуманітарної думки.

Oleh Muravskiy, Liubomyr Khakhula. Rethinking milestones of statehood and the unity of Ukraine: to the 60th anniversary of the birth of Mykola Lytvyn

The article summarizes life and oeuvre of the renowned scholar, Director of Ivan Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine, Chairmen of the Ukrainian-Polish Historical Commission of the National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Science in History, Professor Mykola Lytvyn. It analyzes his main studies on the Ukrainian liberation struggle of the early 20th century and focuses on local history and prosopography studies, research of contemporary Ukrainian-Polish relations, in particular, deportations of Ukrainians in 1939–1951.

Key words: Mykola Lytvyn, Ivan Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ukrainian-Polish relations, Ukrainian liberation struggle, local history studies.